

*Л. І. Малинівська, к. пед. н., А. О. Аннамухаммедов, к. с.-г. н.,
Житомирський державний університет імені Івана Франка;
В. П. Каленська,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ПСИХОЛОГІЧНА СУТЬ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Психічні розлади, що виникають при стихійних лихах, великомасштабних аваріях або масових катастрофах, мають особливий характер та надзвичайну соціальну значимість. Їхня особливість полягає в тому, що одночасно психогенні розлади виникають у великій кількості людей [1]. Останнє припускає багатократне (через

групу) посилення негативно діючих на психіку чинників. Крім того, психічні порушення не носять строго індивідуального характеру, а зводяться до невеликого числа типових для більшості постраждалих проявів [2]. До відмінностей також відноситься те, що в умовах надзвичайної ситуації постраждалі змушені продовжувати активну боротьбу з наслідками катастрофи.

Психогенні розлади, вражаючи одночасно багато людей, спричиняють дезорганізацію в боротьбі із стихією або у ході відбудовних робіт після надзвичайної ситуації, що має вже й соціальне значення. Отже, внаслідок множинності раптово діючих психотравмуючих чинників в екстремальних ситуаціях виникають групові психогенні розлади, інакше кажучи, групові психози.

Психологічна суть екстремальних умов полягає у неможливості будувати звичайні ділові відносини з людьми, які потрапили в надзвичайну ситуацію. В цих умовах змінюється мотивація поведінки студентів. Змінюються правові, моральні, етичні норми поведінки. В умовах надзвичайної ситуації відносини студентів повинні базуватись на дипломатичних здібностях, психічній рівновазі, знанні психічних особливостей поведінки людей в екстремальних ситуаціях, а також на врахуванні звичаїв та норм поведінки.

Серед психологічних результатів дії надзвичайних ситуацій на першому місці знаходиться різке підвищення в поведінці емоційного компонента. У значній кількості людей знижується здатність до самоуправління, підвищується нервово-психічне напруження, активізуються негативні емоції. В цих умовах виникають почуття страху, відчаю, безнадійності, гніву.

Необхідно пам'ятати, що у студентів у таких ситуаціях в цілому проявляється три типи поведінки.

Першим типом поведінки є дії, які легко породжують конфлікт. При цьому виникає невірне з'ясування мотивів та зміщення домінант. Останнє приводить до гальмування вольових дій та свідомості.

Другим типом поведінки є кризи. Людина розуміє, що наступив критичний час у його житті, хоча водночас відчуває неможливість змінити ситуацію.

Третій тип поведінки – стрес та фрустрація. У цьому випадку людина не може контролювати розвиток гостросюжетних дій, при водночас виникаючій потребі знайти вихід із цього становища. Така психологічна ситуація породжує агресивне ставлення людини до всього, що, на її думку, не відповідає її потребам. Всі ці форми поведінки, викликані екстремальною ситуацією, є умовою її психологічного захисту.

При втраті потерпілими самоконтролю, зібраності, появи слабкості, істеричних та панічних дій, гострих психозів, потрібно діяти чітко, рішуче, адже від цього може залежати життя людей.

Взаємовідносини повинні бути рівними. Слід пам'ятати, що між студентами, які ведуть переговори, виникає зона емоційної взаємодії, кордони якої визначаються: висотою та тембром голосу, чіткістю висловів, виразністю жестів, емоційністю мови, мімікою обличчя тощо.

Студент, який веде переговори, повинен говорити чітко, зрозуміло, недовгими і простими реченнями, аргументи мають бути вагомими, сказані впевнено, з почуттям. Етичні прийоми переговорів в таких умовах ґрунтуються на співчуттях та співпереживанні. До таких прийомів відносяться:

- високий рівень теплоти в голосі, в чіткості відповідей;
- в підкресленій заінтересованості та стурбованості становищем, що склалося;
- високий рівень проникнення в почуття та емоційний стан потерпілого, йому необхідно показати, що ви здатні зрозуміти його почуття та думки, можете поставити себе на його місце та побачити все, що сталося, його очима;
- саморозкриття в бесіді, уникнення особистих почуттів та інтересів.

Великий спектр психічних реакцій, що виникають у людей в умовах життєзагрозливих ситуацій, особливо у випадках масової загибелі людей, значних матеріальних затрат, може надовго позбавити їх спроможності до раціональних вчинків і дій. Інакше кажучи, люди з психічними розладами дійсно є постраждалими і потребують невідкладної допомоги [5]. Особи, які переживають життєзагрозливу ситуацію, можуть мати так само декомпенсацію акцентуації характеру і психопатичних особистісних проявів. Хоча варто пам'ятати, що на глибину невротичних реакцій впливають особливості особистості, життєвий досвід і особистісні установки людини.

Треба пам'ятати, що при надзвичайних умовах головними рисами поведінки є впевненість та рішучість. Водночас найбільший ефект в індивідуальних переговорах з потерпілими може дати врахування психологічних особливостей людини та її поведінки в конкретній ситуації. Ось чому комунікативна та етична компетентність студентів, від якої залежить його вміння впливати на людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Назарапетян А.П. Психология массового стихийного поведения // Прикладная психология. 1999. №3. – с.12-14.
2. Василюк Ф.Е. Психология переживания. М., 1984. – с.184.
3. Бандурка О.М., Кузніченко С.О. Організація діяльності громади в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Х., 2000.
4. Спасение 2000. ЧС: предупреждение и ликвидация последствий // Материалы междунар. конф. Под эгидой ОЧЭС и в кооперации с МЦЧИ.
5. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности в экстремальных ситуациях: Учебное пособие. М., 1988.
6. Цимбалюк І. Психологія: Навчальний посібник/ Іван Цимбалюк,; М-во освіти і науки України . - Київ: ВД "Професіонал", 2004. - 214 с.